

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 821.112.2.09

НОВИЙ ПОГЛЯД НА ПОЕЗІЮ ГЕЙНЕ
**(Ніколенко К. С. Генріх Гейне відомий і невідомий :
монографія. – К. : Радуга, 2014. – 104 с.)**

Німецький романтизм і досі таїть у собі чимало загадок і несподіванок для сучасного читача. Осягнути неоднозначність цієї епохи в історії світової літератури і по-новому пізнати творчість одного з найкращих поетів-романтиків Генріха Гейне допоможе нова книжка Катерини Ніколенко. Особливу увагу в монографії приділено збірці «Книга пісень» Г. Гейне, яку авторка досліджує як в оригіналі, так і в перекладі. Книга, що нещодавно вийшла у київському видавництві «Радуга», може стати корисною учителям-словесникам, студентам-філологам і всім тим, хто залюблений у поетичне слово.

К.С. Ніколенко досконало володіє німецькою мовою, що дозволило їй не лише проаналізувати творчу спадщину митця, а й запропонувати власні оригінальні переклади зі збірки «Книга пісень» Г. Гейне.

У монографії вміщено ґрунтовані нариси про життя і творчість Г. Гейне, глибоко проаналізовано явище німецького романтизму та розглянуто його провідні етапи. На матеріалі збірки «Книга пісень» («Buch der Lieder») Г. Гейне розкрито провідні тенденції німецької романтичної поезії.

У виданні творчість Г. Гейне висвітлюється в аспекті художнього втілення концепту «туга». Авторка простежила динаміку розвитку цього концепту в збірці «Книга пісень», у цьому ж ракурсі досліджено й ліричний сюжет збірки, характер ліричного героя, мотивну, тематичну та образну організацію збірки, систему поетикальних засобів.

У праці К.С. Ніколенко всебічно розкрито різні грані німецького романтизму, з'ясовано значення постаті Г. Гейне для «романтичної революції», що відбулася в культурі Європи наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Авторка слушно зазначає: «Генріх Гейне вважав, що він завершує в німецькій літературі стару ліричну школу і водночас відкриває нову – «сучасну німецьку лірику». Справді, у творчості письменника романтизм не тільки спирався на здобутки фольклору і міфології, але й усотав досягнення тогочасної лірики, сатири, філософії.

К.С. Ніколенко збирала цікаві біографічні, літературні й науково-критичні матеріали не тільки в Україні, а й у Німеччині, де проходила навчання за мовною програмою в м. Кассель. У своєму дослідженні авторка спирається на художні твори письменника в оригіналі та в українських класичних і власних перекладах, а також критичні статті, спогади його сучасників тощо. Усе це допомогло дослідниці яскраво змалювати постать митця й особливості його художнього

світу. Авторка глибоко проникла в тонку матерію поезії Г. Гейне, демонструючи читачам усі барви й відтінки поетичного слова.

У першому розділі «Блакитна квітка німецького романтизму» К.С. Ніколенко дослідила провідні засади формування нового літературного напрямку в історії світової літератури, визначила його специфічні ознаки. Авторка розпочинає бесіду про романтизм із його ключового символу – «блакитна троянда», який неодноразово з'явиться в різних іпостасях на сторінках монографії як одвічної любові митця до природи в житті і в поезії. Водночас дослідниця розкрила національну самобутність романтизму в Німеччині та етапи його розвитку, з'ясувала роль Г. Гейне в еволюції романтизму в Німеччині.

Важливим є розділ «“Геній несе в душі відображення природи...” (Сторінки життя Генріха Гейне)». К.С. Ніколенко зазначає, що протягом життя Г. Гейне сповідував любов до художнього слова та його величезних можливостей щодо «визволення людського духу». У цьому розділі авторка веде з читачем довірливо й цікаву розмову про життєвий і творчий шлях митця, напрочуд душевно і послідовно з окремих фактів вимальовуючи його постать. Авторка майстерно вписує його у тло епохи, країни, висвітлюючи його внесок у розвиток світової літератури.

Невипадково для назви наступного розділу дослідниця дібрала рядок із вірша поета «Хай болі мої всі полинуть у слова приховану суть...» («Книга пісень»), адже в збірці поезій Г. Гейне «Книга пісень» туга розглядається як один із провідних мотивів. У розділі здійснено ґрунтовний літературознавчий аналіз концепту «туга» на підставі тексту оригіналу збірки «Книга пісень». Досліджено зміну смислового значення концепту «туга» в чотирьох її циклах: «Страждання юності» («Junge Leiden»), «Ліричне інтермецо» («Lyrisches Intermezzo»), «Знову на батьківщині» («Die Heimkehr»), «Північне море» («Die Nordsee»). Виокремлено найбільш знакові вірші в збірці поета задля пізнання широкого різноманіття значення цього концепту в ліриці митця, зображено особливості втілення рефлексії душевної туги в поезії. Розділ ґрунтується на глибокому знанні німецької мови, літератури, міфології, що допомогло авторці виявити своєрідність художньої системи митця, особливості його світобачення. Концепт «туга», на думку К.С. Ніколенко, має структуротворчу, мотивну, образотворчу і сюжетно-композиційну функцію в збірці «Книга пісень». Новий підхід запропонувала дослідниця й щодо класифікації мотивів і образів у збірці. Вона послідовно довела, що концепт «туга» є домінантним у розумінні пафосу збірки, лейтмотивів творів, системи образів та засобів поетичної мови. Дослідниця обґрунтувала думку про те, що концепт «туга» у творчості Г. Гейне тісно пов'язаний з іншими концептами – «радість» і «кохання». К.С. Ніколенко довела, що на підставі концепту «туга» відбувається становлення нового героя німецької романтичної поезії, котрий протягом еволюції стає «духовно зміцнілим, просвітленим, звільненим від усього фальшивого і неприродного».

У розділі «Класичні переклади віршів Генріха Гейне» запропоновано українські переклади Лесі Українки, Леоніда Первомайського, Андрія Малишка. Задля зручності знавцям німецької літератури та мови запропоновано поетичні тексти в оригіналах поруч із перекладами.

Завершує монографію розділ «Нові переклади Генріха Гейне», в якому представлено художні переклади окремих віршів зі збірки «Книга пісень» Г. Гейне, здійснені Катериною та Ольгою Ніколенко. У цьому розділі нове українське семантичне поле розбудоване навколо концепту «туга» в рядках сучасних перекладачів. Читаючи переклади О. Ніколенко та К. Ніколенко, поринаєш в атмосферу романтики, яку так любив Г. Гейне: «Де я знову віддався всім щасливим крайнощам, сп'янінню місячним світлом, усьому божевільлю солов'їної пісні».

Отже, монографія К.С. Ніколенко «Генріх Гейне відомий і невідомий» написана з урахуванням досягнень сучасного літературознавства, важлива як для дослідження історії німецького романтизму та творчості Г. Гейне, так і для розвитку компаративістики. У ній визначено подальші перспективи дослідження літератури доби романтизму. У виданні зібрано найяскравіші кольори з палітри поезії німецького романтика, яка завдяки К.С. Ніколенко стане ще цікавішою для українського читача.

МАРИНА ЗУЄНКО,
кандидат філологічних наук, доцент
Одержано 2.07.2014 р.